

ALGIMANTAS KATILIUS

Lietuvos istorijos institutas

VYSKUPAS ANTANAS BARANAUSKAS IR  
KUNIGŲ SEMINARIJOS PROBLEMAS:  
RUSIŠKŲ DISCIPLINŲ DĖSTYMAS

Vyskupo Antano Baranausko ganytojavimo Seinų vyskupijoje metu visose Lenkijos Karalystės kunigų seminarijose rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymo problema (ypač dėl turinio ir egzaminų tvarkos) tapo aštresnė ir vyskupas aktyviai dalyvavo jos svarstymuose. Vysk. A.Baranauskas stengėsi tvirtai ginti savo teises kunigų mokymo procese. Jis nevykdė nuolankiai valdžios reikalavimų ir savo tvirtą poziciją išdėstė vidaus reikalų ministrui, nors vėliau ir turėjo ir nusileisti ministro iškeltiems reikalavimams. Tvirta savo laikysena dėl rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymo seminarijose vysk. A.Baranauskas netgi išsiskyrė iš kitų Lenkijos Karalystės vyskupų.

Kokias disciplinas turime galvoje ir kodėl apie tai kalbame atskirai? Tai rusų kalba, rusų literatūra ir Rusijos istorija. Atsakant į antrą klausimo dalį, reikia pabrėžti, kad šių dalykų dėstymo svarbiausias tikslas buvo ne švietimas, o labiau priemonė tam tikriems valstybės tikslams įgyvendinti kunigų seminarijose.

Visą laiką kunigus Rusijos valdžia laikė potencialiais priešais esamai politinei sistemai. Tą įtarumą dar didino aplinkybė, kad kunigai to meto visuomenės gyvenime turėjo didelę reikšmę. Vienas iš būdų tą situaciją koreguoti – tai išugdyti lojalius kunigus esamai valstybės santvarkai, kitaip tariant, išugdyti Rusijos imperijos piliečio sąmonę. Taigi reikėjo galvoti, kaip koreguoti būsimų kunigų pilietinio ir kultūrinio ugdymo turinį, kas teiktų galimybę laukti sau palankių rezultatų. Žinoma, čia jau reikia kalbėti apie būsimų kunigų savimonės ar mentaliteto formavimą. Apskritai problemą galima įvardyti teiginiu: kunigų lojalumas ar pareiga. Pirmąją teiginio dalį jau aptarėme, o antroji reikštų alternatyvą pirmajai. Tą alternatyvą pirmiausiai lėmė Katalikų Bažnyčios pozicija, kita vertus – visuomenės poreikiai. Vadinasi, pilietine prasme (žinoma, ne Rusijos imperijos piliečio) kunigai turėjo atstovauti savos tautos, t.y. lenkų, lietuvių ar kitos tautos, interesams.

Vis dėlto tam tikra įtampa dėl rusiškų disciplinų dėstymo seminarijose galėjo būti naudinga ir pačiai Katalikų Bažnyčiai, nes tai lokalizavo

valdžios interesų objektą. Šių dalykų dėstymas buvo šalutinis visame kunigų ugdymo procese ir tai Bažnyčiai buvo naudinga, nes dėl kitų dalykų dėstymo jai liko laisvesnės rankos.

Vyskupo Antano Baranausko ganytojavimo Seinų vyskupijoje metu aptariamoji problema tapo aštresnė ir vyskupas aktyviai dalyvavo jos svarstymuose. Tačiau reikia pažymėti, kad vysk. A.Baranausko dalyvavimas šios problemos svarstymuose buvo tik etapiškas. Kai jis tapo Seinų vyskupu, rusiškų disciplinų dėstymo klausimas Lenkijos Karalystės kunigų seminarijose jau buvo paaštrėjęs, bet ir iki vyskupo mirties jis nebuvo galutinai išspręstas. Pasirinktas diskursas svarbus tuo, kad leidžia geriau suvokti ne tik vysk. A.Baranausko poziciją šiuo klausimu, bet ir jo santykius su civiline valdžia.

Rusų kalbos ir rusų literatūros bei Rusijos istorijos dėstymas Mogiliovo arkivyskupijos kunigų seminarijose buvo įvedamas pagal 1843 m. seminarijų bendruosius įstatus. Lenkijos Karalystės arba, kitaip tariant, Varšuvos arkivyskupijos kunigų seminarijose šių disciplinų dėstymas pradėtas numalšinus 1863 m. sukilimą ir įvedimas tęsėsi visą dešimtmetį. Seinų kunigų seminarijoje rusiškos disciplinos pradėtos dėstyti netrukus po sukilimo<sup>1</sup>.

Tam tikra prasme rusiškų disciplinų dėstymo kunigų seminarijose įteisinimas buvo pasiektas 1882 m. Vatikano ir Rusijos imperijos sutartyje. Tačiau nebuvo numatytos šių disciplinų kontrolės priemonės ir dėl to valdžia galėjo rinktis sau palankias<sup>2</sup>. Atsirado projektai bendrųjų kunigų seminarijų įstatų, kuriuose daug dėmesio skiriama rusiškų disciplinų dėstymui. 1887 m. Varšuvos generalgubernatoriaus kanceliarijoje buvo parengtas Lenkijos Karalystės seminarijų įstatų projektas<sup>3</sup>. Parengiamųjų darbų etape ir Seinų vyskupas P.Wierzbowski parengė rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymo Seinų kunigų seminarijoje programą<sup>4</sup>. Tačiau bendrieji seminarijų įstatatai Lenkijos Karalystės kunigų seminarijoms nebuvo patvirtinti ir klausimas dėl rusiškų disciplinų dėstymo tvarkos liko iki galo neišspręstas.

Įvykiai, kurie jau tiesiogiai susiję su laikotarpiu, kai vysk. A.Baranauskas buvo Seinų vyskupu, prasidėjo tada, kai liaudies švietimo ministras 1892 m. balandžio 12 d. aplinkraščiu atnaujino imperatoriaus 1864 m. įsako dėl mokyklų direkčių įsteigimo Lenkijos Karalystėje šeštąjį punktą ir

<sup>1</sup> Seinų vyskupo P.Wierzbowskio raštas vidaus reikalų ministrui, Nr. 591, 1884 06 04/16, *Rusijos valstybinis istorijos archyvas (RVIA)*, f. 821, ap. 2, b. 95, l.11<sup>a</sup>.

<sup>2</sup> V.Žaltauskaitė, Lietuvos krikščioniškosios demokratijos genezė. XIX a. pab.–XX a. pr. Socialinis aspektas. Daktaro dis., *Lietuvos istorijos instituto rankraštynas*, f.6–74, l.43.

<sup>3</sup> Varšuvos generalgubernatoriaus slaptas raštas vidaus reikalų ministrui, 1887 10 10, *RVIA*, f. 821, ap. 2, b. 95, l.110.

<sup>4</sup> Ten pat, l.92.

Lenkijos Karalystės Steigiamojo komiteto 1865 m. nurodymą<sup>5</sup>. Tačiau atgaivinti trijų dešimtmečių senumo nuostatas nebuvo įmanoma, tam neprireikė ir Varšuvos generalgubernatorius bei vidaus reikalų ministerijos vadovai. Bet buvo prieita išvada, kad, norint kontroliuoti, ar tinkamai kunigų seminarijose dėstoma rusų kalba, rusų literatūra ir Rusijos istorija, Lenkijos Karalystės kunigų seminarijose šiuo atžvilgiu reikia įvesti tokią tvarką, kokia nustatyta imperijos kunigų seminarijose, t.y. auklėtiniai turi būti kontroliuojami iš minėtų dalykų per priėmimo, keliamuosius ir baigiamuosius egzaminus<sup>6</sup>.

Kokia buvo tolesnė įvykių eiga po tokios išvados? 1895 m. gegužės 18 d. vidaus reikalų ministro teikimu pasirodė imperatoriaus nurodymas dėl rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymo Lenkijos Karalystės kunigų seminarijose<sup>7</sup>. Antrame punkte nustatyta, kad seminarijose rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos egzaminai (keliamieji iš kurso į kursą ir seminarijos baigimo) vyksta dalyvaujant vietos gubernatoriui arba jo įgaliotam asmeniui ir esant mokymo žinybos atstovui, paskirtam Varšuvos švietimo apygardos globėjo. Neišlaikę keliamųjų egzaminų klierikai negali būti perkelti į kitą kursą, o neišlaikiusiems baigiamųjų – neskiriamos dvasinės pareigos<sup>8</sup>. 1897 m. balandžio 3 d. imperatoriaus potvarkyje koreguojama 1895 m. nurodymo antro punkto formuluotė dėl auklėtinių žinių vertinimo, t.y. neliko griežtų reikalavimų, kad neišlaikęs egzamino klierikas nekeliamas iš kurso į kursą ar neišlaikiusiam baigiamųjų egzaminų negalima skirti pareigų<sup>9</sup>. Šis pakeitimas atsirado dėl tvirtos Vatikano pozicijos<sup>10</sup>.

Suprantama, kad minėtiems valdžios siekiams prieštaravo Lenkijos Karalystės Katalikų Bažnyčios hierarchai. Prieš 1895 m. gegužės 18 d. nurodymą stoji visų Lenkijos Karalystės vyskupijų hierarchai ir valdžia net nutraukė klierikų priėmimą į visas Lenkijos Karalystės kunigų seminarijas<sup>11</sup>. Klausimas dėl vadinamųjų bendrojo lavinimo disciplinų egzaminų tvarkos nuolat buvo keliamas ir Vatikano. Taip praėjo dar dešimtmetis, t.y. tik 1907 m. liepos 9 d. pasirašyta Apaštalų Sosto ir Rusijos Vyriausy-

<sup>5</sup> Varšuvos arkivyskupo V.Popielio raštas vidaus reikalų ministrui, Nr.4038, 1892 10 24, *RVIA*, f. 821, ap. 2, b. 97, l.26. Plačiau žr. A.Katilius, Kunigų ugdymo (edukacijos) pertvarkymas Lenkijos Karalystėje po 1863 m. sukilimo, *LKMA Metraštis*, t. 20, Vilnius, 2002, p.163, 194.

<sup>6</sup> Ten pat.

<sup>7</sup> Сборник циркуляров б.наместника Царства Польскаго и Варшавских генераль губернаторов по ведомству духовных делъ иностранных исповеданий, Варшава, 1899, p.102.

<sup>8</sup> Ten pat.

<sup>9</sup> Ten pat, p.103.

<sup>10</sup> A.Katilius, min. str., p.196.

<sup>11</sup> Ten pat.

bės sutartis dėl rusų kalbos ir literatūros bei Rusijos istorijos dėstymo ir egzaminų tvarkos Lenkijos Karalystės katalikų kunigų seminarijose. Koks šiame kontekste vyskupo A.Baranausko indėlis?

A.Baranauskui tapus Seinų vyskupu, kaip tik rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymo problema buvo įgijusi aštriausią formą. Tas klausimas Varšuvos generalgubernatoriaus iniciatyva net buvo svarstomas 1898 m. vasario 2 d. Ministrų Komiteto posėdyje<sup>12</sup>. Kalbant apie vysk. A.Baranauską, reikia pradėti nuo jo susirūpinimo apskritai, ar reikia dėstyti rusiškas disciplinas Seinų kunigų seminarijoje. Antras klausimas – tai vysk. A.Baranausko pastangos išlaikyti nepakeistą Seinų kunigų seminarijos rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstytoją.

Tiesiogiai vysk. A.Baranauskas dėl rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymo Seinų seminarijoje 1898–1899 m. susirašinėjo su vidaus reikalų ministru I.L.Goremykinu – vyskupas parašė keturis raštus. Pirmame 1898 m. liepos 27/rugpjūčio 8 d. rašte vysk. A.Baranauskas atsiliepė į vidaus reikalų ministro tų pačių metų birželio 16 d. aplinkrašį. Šiame aplinkraštyje ministras teigė, kad Lenkijos Karalystės kunigų seminarijose rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymas yra labai blogas ir iš esmės jį reikia gerinti. Per paskutinius mokslo metus padėtis nieko nepasikeitė ir tai jau tęsiasi daugiau kaip 20 metų. Be to, ministras teigė, kad tokia situacija prieštarauja vyriausybės rūpesčiui krašte platinti valstybinės kalbos mokėjimą ir į tai negalima nekreipti dėmesio. Ministras iškelė šiuos reikalavimus: 1. Kunigų seminarijose padidinti rusiškų disciplinų savaitinių pamokų skaičių nuo 6 iki 14 ir jas išdėstyti per visus penkis kursus. 2. Įvesti 1879 m. ministerijos patvirtintą programą. 3. Rusiškų disciplinų dėstytoją parinkti yra Varšuvos švietimo apygardos globėjo pareiga, nes nuo dėstytojo parinkimo priklauso dėstomo dalyko kokybė. Pasak ministro, tik švietimo apygardos globėjas gerai pažįsta pasauliečius dėstytojus<sup>13</sup>.

Atsakyme į ministro priekaištus ir reikalavimus labai ryškiai atsikleisdžia vysk. A.Baranausko principinės nuostatos. Vyskupas teigia, kad ministro priekaištą katalikų vyskupams dėl abejingumo šioms disciplinoms ir nepaisymo 1882 m. Vatikano ir Rusijos sutarties nuostatų jis vertina kaip nepelnytą ir nepagrįstą. Nегana to, vyskupai, pripažindami, kad dvasininkams būtina ir labai naudinga nuodugnai studijuoti valstybinę kalbą, rusų literatūrą ir Rusijos istoriją, negali į šiuos mokslus žiūrėti abe-

<sup>12</sup> Особый журнал. Комитета Министровъ, 10 февраля 1898 г., по рассмотренной того же числа части всеподданнейшей записки Варшавскаго генераль-губернатора за 1897 годъ, *RVA*, f. 821, ap. 2, b. 102, l.1–9.

<sup>13</sup> Seinų vyskupo A.Baranausko raštas vidaus reikalų ministru I.L.Goremykinui, Nr. 567, 1898 07 27/08 08, *RVA*, f. 821, ap. 2, b. 101, l.82–83.

jingai. Be to, vyskupai gerai suvokia atsakomybę už jų sąžinei paliktą Apaštalu Sosto 1882 ir 1897 m. sutartimis patvirtintų įsipareigojimų tikslų vykdymą, kas užtikrina, kad jie galės atlikti visas kitas religines pareigas<sup>14</sup>. Toliau vyskupas A. Baranauskas išreiškia savo nusistatymą dėl kunigų seminarijų dviem punktais: „1. Kad dvasinės seminarijos savo esme yra specialiai teologinės mokymo įstaigos, kuriose neteologiniai dalykai leidžiami tik kaip antraeiliai, papildomi ir negali būti plečiami, pakenkiant teologiniam ir apskritai bažnytiniam dvasininkų lavinimui. 2. Kad seminarijas įsteigti ir joms vadovauti pagal prigimtinių dievišką (Dievo) įstatymą išskirtinai suteikta vyskupų pareigai ir atsakomybei. Seminariją įkūrė Dievas Gelbėtojas, pašaukęs ir pats asmeniškai ugdes apaštalus, buvusius pirmaisiais Jo seminaristais. Apaštalai ir jų įpėdiniai vyskupai visada prieš iššventinimą mokė ir egzaminavo jų pasirenkamus kandidatus į dvasininkus ir niekada šio reikalo vykdymo, kaip priklausančio savo luomo vidinei pareigai, neperduodavo į pasaulietinės valdžios rankas. Šie pradai priimti kaip pagrindas Tridento Susirinkimo nutarimuose apie seminarijas ir pripažinti tiek pagrindinių Rusijos įstatymų, tiek sutartimis su Romos dvaru <...> Pagal minėtų įstatymų galią vyskupai privalo patys, be kita ko, sudarinėti jiems pavaldžių seminarijų mokymo programas, parinkti mokymo vadovus, nustatyti savaitinių pamokų skaičių, parinkti ir skirti dėstytojus ir stebėti juos ne tik mokymo, bet svarbiausia religiniu ir moraliniu atžvilgiu. Šių pareigų Romos katalikų vyskupai nė jokiomis aplinkybėmis negali perduoti civilinei valdžiai, nepažeisdami visų anksčiau paminėtų įstatymų. 1882 m. sutartis, panaši į tą Dievo įstatymą, be kita ko, nurodo, kad rusų kalbos, rusų literatūros ir tėvynės istorijos dėstytojo pareigas turi užimti vyskupo nurodytas kandidatas, bet ne kitaip kaip civilinei valdžiai pritariant kiekvienam atskiram atvejui, taip pat kad minėtų dalykų dėstyimo seminarijose programos ir planai būtų sudaromi vyskupų ir tvirtinami Vyriausybės. Pagaliau 1897 m. sutartis ir imperatoriaus 1895 ir 1897 m. potvarkiai visiškai patvirtina, kad šios pareigos priklauso vyskupams, o civilinės valdžios dalyvavimas seminarijos reikaluose suteiktas tikrai minėtų dalykų metiniuose egzaminuose su ta [išlyga], kad civilinių dalyvių pažymiai galutinai nespřstų dėl perkėlimo į aukštesnį kursą ir baigusių mokymo kursą auklėtinių pripažinimo teisės parapijos pareigoms, o kad į juos būtų tikrai atsižvelgiama vertinant mokymosi pažangumą“<sup>15</sup>. Savo samprotavimus vyskupas A. Baranauskas reziumuoja: „Atsižvelgiant į nurodytus įstatymus, Jūsų Prakilnybės siūlomoms priemonėms yra neįvykdomoms, kaip perduodančios civilinei valdžiai pareigas, priklausančias mano asmeni-

<sup>14</sup> Ten pat, l.83<sup>a</sup>–84.

<sup>15</sup> Ten pat, l.84–84<sup>a</sup>.

nei atsakomybei, tuo labiau, kad aš [pareigas] vykdu tiksliai laikydamasis valstybės aukščiausios valdžios ir Bažnyčios nurodymų. Dėl to nuolankiai turiu garbės prašyti Jūsų Prakilnybę palikti man pavaldžioje dvasinėje seminarijoje rusų kalbos, literatūros ir tėvynės istorijos dėstymo tvarką nepakeistą, kaip visiškai racionalią ir pasitvirtinusią paskutinių dvejų metų egzaminuose daugiau nei patenkinamais rezultatais<sup>16</sup>.

Vidaus reikalų ministerijos pareigūnai, gavę tokį vyskupo atsakymą, buvo nepatenkinti ir ministras šį vyskupo raštą pripažino netinkamu atsakymu į jo birželio 16 d. aplinkraštį. Tad vysk. A.Baranauskas turėjo toliau derinti pozicijas, anot vidaus reikalų ministro, pagal 1882 m. sutartį<sup>17</sup>. Antrajame rašte vysk. A.Baranauskas jau ne toks kategoriškas ir svarsto apie konkrečius dalykus. Vysk. A.Baranauskas pirmiausiai teigia, kad pagal 1882 m. sutartį teisė sudaryti programas suteikta vyskupams, o jas tvirtinti – Vyriausybei. Vidaus reikalų ministerijos patvirtinta 1879 m. programa yra sudaryta ne Varšuvos arkivyskupijos vyskupų, nes tada dar nebuvo 1882 m. sutarties. Vyskupas pažymi, kad kunigų seminarijoje visuotinės istorijos negali dėstyti dėstytojas, kuris neturi teologinio išsilavinimo. Visuotinė istorija seminarijose dėstoma kartu su Bažnyčios istorija<sup>18</sup>.

Ministro rekomenduojamą savaitinių pamokų skaičių vyskupas siūlo sumažinti nuo 14 iki 8 pamokų: 6 pamokos rusų kalbai ir literatūrai ir 2 pamokos Rusijos istorijai. Išdėstyti šias pamokas reikėtų ne per visus penkis kursus, o tik filosofiniuose kursuose. Vadinamuosiuose teologiniuose kursuose klierikai privalo labai daug mokytis kitų disciplinų. Bet vyskupas neatmeta galimybės, jeigu visose Varšuvos arkivyskupijos seminarijose bus įvesta vienoda tvarka, tai ir jam pavaldžioje seminarijoje bus tai padaryta. Be to, vysk. A.Baranauskas nurodė, kad reikalaujama rusiškų disciplinų dėstymo tvarka sunkiai įgyvendinama ir dėl to, kad Seinų seminarijai trūksta patalpų<sup>19</sup>.

Vysk. A.Baranauskas pateikė savo minčių ir apie rusiškų disciplinų egzaminus. Jis rašo: „Laikau pareiga pridurti, kad dėl rusiškų disciplinų pažangos Romos katalikų kunigų seminarijose būtina dėstytojams ir civiliniams atstovams egzaminuojant įtraukti į pareigas, kad delikatus Romos kataliko sąžinei ir liaudies jausmams klausimai iš tėvynės [Rusijos] istorijos, kaip, pavyzdžiui, apie bažnytinę ir Liublino unijas, Bresto susirinkimą, disidentus Lenkijoje ir panašūs, būtų aiškinami objektyviai, be neobjektyvių atspalvių, kuo pasižymi Ilovaiskio veikalai. Rusų tautos didvyriškumas ir valstybės garbė nereikalauja neobjektyvaus istorinių fak-

<sup>16</sup> Ten pat, l.85.

<sup>17</sup> Seinų vyskupo A.Baranausko raštas vidaus reikalų ministrui, Nr. 821, 1898 11 17/29, ten pat, l.141<sup>a</sup>.

<sup>18</sup> Ten pat.

<sup>19</sup> Ten pat, l.142.

tų aiškinimo, galinčio tik nuslopinti mokslo patrauklumą ir skatinti dvasininkus istorijos tyrinėjimų autorius vertinti priešingai ir neretai taip pat neobjektyviai. Per rusų literatūrą neturi įeiti į seminarijos auklėtinių pareigas skaityti netinkamo jiems turinio kūrinius. Kad dvasininkams rusiškos disciplinos būtų padarytos patrauklesnės, reikia išleisti dar vadovėlių ir mokymo priemonių, parengtų taikinga dvasia tarp rusų ir vietos tautų”<sup>20</sup>.

Šioje vietoje galima pateikti vieną įdomų vysk. A.Baranausko sumanymą. Seinų vyskupas bandė derinti visų Lenkijos Karalystės vyskupų veiksmus, t.y. siūlė surengti vyskupų susirinkimą ir apsvarstyti programos reikalus. Jis apie tai net rašė vidaus reikalų ministrui, nes vienodai programai įvesti reikia visų vyskupų pritarimo<sup>21</sup>. Tačiau Varšuvos arkivyskupas Vincentas Popielis nuramino vysk. A.Baranauską, kad toks projektas neįgyvendinamas, nes civilinė valdžia tam neduos sutikimo. Tačiau derinti veiksmus galima visiškai legaliai tarpusavyje susirašinėjant<sup>22</sup>. Vysk. A.Baranauskas šiais klausimais susirašinėjo su visais Lenkijos Karalystės hierarchais ir derino savo veiksmus.

Antrąjį vysk. A.Baranausko raštą vidaus reikalų ministras taip pat pavadino nepatenkinamu atsakymu<sup>23</sup>. Trečiame savo rašte vyskupas sutiko, kad rusiškų disciplinų savaitinių pamokų skaičius Seinų seminarijoje būtų 11 ir kad jos būtų išdėstytos per visus penkis kursus (tokia tvarka buvo nustatyta daugumoje Lenkijos Karalystės seminarijų). Be to, vyskupas A.Baranauskas sutiko parengti šių disciplinų mokymo programą<sup>24</sup>. Bet ir čia vyskupas pateikė kai kurių savų interpretacijų. Antai jis nurodo, kad principinės nuostatos svarstomais reikalais užfiksuotos 1882 m. sutartyje, kurią pasirašė Rusijos Vyriausybė ir Šventasis Sostas ir negali būti pakeistos vyskupo ir ministro susitarimu dėl kompetencijos trūkumo. Kad pasiektume mūsų bendrą tikslą, rašė vyskupas, mes privalome pasirinkti priemones, atitinkančias minėtą sutartį<sup>25</sup>.

Kitų metų birželio mėn. vyskupas informavo ministrą, kad jau siunčia jo paties parengtą Seinų kunigų seminarijos rusų kalbos, rusų literatūros ir tėvynės (Rusijos) istorijos mokymo planą ir programą<sup>26</sup>.

<sup>20</sup> Ten pat, l.143<sup>a</sup>.

<sup>21</sup> Ten pat, l.141<sup>a</sup>.

<sup>22</sup> Varšuvos arkivyskupo V.Popielio raštas vysk. A.Baranauskui, 1898 11 17, *Lomžos vyskupijos archyvas*, sign. II 108, l.934.

<sup>23</sup> Vidaus reikalų ministro rašto juodraštis vysk. A.Baranauskui, Nr. 6298, 1898 12 12, RVI, f. 821, ap. 2, b. 101, l.144.

<sup>24</sup> Seinų vysk. A.Baranausko raštas vidaus reikalų ministrui, Nr. 1030, 1898 12 19/31, ten pat, l.202–202.

<sup>25</sup> Ten pat.

<sup>26</sup> Seinų vysk. A.Baranausko raštas vidaus reikalų ministrui, Nr. 892, 1899 06 03/1,5, ten pat, l.257.

Kodėl valdžia siekė pakeisti rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstytoją Seinų kunigų seminarijoje? Iš pradžių reikia priminti, kad porą dešimtmečių šią discipliną Seinų kunigų seminarijoje dėstė vienas iš kunigų profesorių. Nuo 1886 m. pagal civilinės valdžios reikalavimus paskirtas pasaulietis dėstytojas. Juo tapo Seinų miesto triklasės mokyklos mokytojas Juozapas Kairiūkštis. Valdžios interesas buvo, kad rusiškų disciplinų dėstytojas būtų stačiatikių tikybos ir rusų tautybės asmenys. Dėl mokytojo J.Kairiūkščio buvo priekaištaujama, kad jis neturi reikiamo mokslo cenzo, t.y. neturi dėstomų dalykų universitetinio išsilavinimo. Vysk. A.Baranauskas tvirtai gynė J.Kairiūkštį ir jis nebuvo pakeistas. Reikia priminti, kad dėstytoją J.Kairiūkštį už jo lietuviškas nuostatas gerbė ir seminarijos klierikai.

Iš to, kas pasakyta, gerai matyti, kad vysk. A.Baranauskas stengėsi tvirtai ginti savo teises kunigų mokymo procese. Jis nevykdė nuolankiai valdžios reikalavimų ir savo tvirtą poziciją išdėstė vidaus reikalų ministru, nors vėliau ir turėjo nusileisti ministro iškeltiems reikalavimams. Tvirta savo laikysena dėl rusų kalbos, rusų literatūros ir Rusijos istorijos dėstymo seminarijose vysk. A.Baranauskas netgi išsiskyrė iš kitų Lenkijos Karalystės vyskupų.

*Įteikta 2002 m gruodžio mėn.*

## BISHOP ANTANAS BARANAUSKAS AND THE PROBLEMS OF THE SPIRITUAL SEMINARY: THE TEACHING OF RUSSIAN SUBJECTS

Algimantas Katilius

### Summary

During the pastoral work of the bishop Antanas Baranauskas in the Seinai diocese, the problem of teaching the Russian language, Russian literature and Russian history (especially regarding the content and the order of examination) in all spiritual seminaries of the Kingdom of Poland became deeper, and the bishop actively participated in the discussions regarding this matter. Bishop Baranauskas tried to be firm and to defend his rights in the process of education of the priests. He was not submissively obeying the demands of the authorities and he explained his firm position to the Minister of Internal Affairs, though later he had to submit to the requirements of the minister. His firm position regarding the teaching of the Russian language, Russian literature and Russian history in seminaries even distinguished bishop Baranauskas from the other bishops of the Kingdom of Poland.